

Operacijska komponenta relacionog modela podataka

Operacijska komponenta relacionog modela podataka

- Opis dinamičkih karakteristika realnog sistema
- Definiše se jezik za izražavanje upita nad bazom podataka i jezik putem kojeg se vrši ažuriranje pojave baze podataka
- Potkomponente operacijske komponente:
  - upitni jezik
  - jezik za ažuriranje podataka
  - jezik za definiciju podatka

Operacijska komponenta relacionog modela podataka

- Operacijsku komponentu predstavlja jedan jedinstveni jezik podataka, visokog nivoa deklarativnosti

Jezik za manipulaciju podacima

- Pomoću upitnog jezika i jezika za ažuriranje podataka (Data Manipulation Language) realizuju se zahtevi korisnika informacionog sistema, pa se ovi jezici pojavljuju u formi:
  - nezavisnog, interaktivnog jezika
  - jezika ugrađenog u jezik treće generacije
  - jezika ugrađenog u jezik, odnosno alat, četvrte generacije

Jezik za definiciju podataka

- Služi za realizaciju implementacione šeme baze podataka
- DDL – Data Definition Language

Relaciona algebra

- Teoretski model upitnog jezika relacionih baza podataka
- Skupovno orijentisan, visoko deklarativni upitni jezik
- Izrazi se sastoje od operanada i operatora relacione algebre
  - operandi su skupovi torki
  - rezultat izraza relacione algebre je takođe skup torki

Iskazivanje upita putem relacione algebre

- Dve vrste operatora:
  - standardni operatori matematičke teorije skupova (unija, presek, razlika)
  - specijalni operatori relacione algebre

Unija, presek, razlika

- Date su relacije $r(R)$ i $s(R)$, pri čemu je $R \subseteq U$, gde je U univerzalni skup obeležja. Unija, presek i razlika relacija r i s su binarne operacije $\cup, \cap, - : \text{SAT}(R) \times \text{SAT}(R) \rightarrow \text{SAT}(R)$, definisane na sledeće način:

$$\square r(R) \cup s(R) = \{t \in \text{Tuple}(R) \mid t \in r \vee t \in s\}$$

$$\square r(R) \cap s(R) = \{t \in \text{Tuple}(R) \mid t \in r \wedge t \in s\}$$

$$\square r(R) - s(R) = \{t \in \text{Tuple}(R) \mid t \in r \wedge t \notin s\}$$

Preimenovanje obeležja

- Data je relacija $r(R)$, $R \subseteq U$, skupovi obeležja $X \subseteq R$, $Y \subseteq U \setminus R$, funkcija $\text{dom}: U \rightarrow D_s$, koja svakom obeležju $A \in U$ pridružuje domen $\text{dom}(A) \in D_s$ i bijekcija $h: X \rightarrow Y$, takva da je $(\forall A \in X)(\text{dom}(h(A)) \subseteq \text{dom}(A))$. Preimenovanje obeležja nad relacijom r je funkcija $\delta_{X \leftarrow Y}: \text{SAT}(R) \rightarrow \text{SAT}((R \setminus X)Y)$, definisana na sledeći način:
  - $\delta_{X \leftarrow Y}(r(R)) = \{t \in \text{Tuple}((R \setminus X)Y) \mid (\exists t' \in r)(t[R \setminus X] = t'[R \setminus X] \wedge (\forall A \in X)(t(h(A)) = t'(A)))\}$

Atomarna selekciona formula

- Neka je dat univerzalni skup obeležja U , funkcija dom , skup relacionih operatora $R = \{<, >, \leq, \geq, =, \neq\}$ i konačan skup parcijalnih, izračunljivih, logičkih funkcija $\{f_i^{k_i} \mid i \in \{1, \dots, n\}\}$ pri čemu za svako $i \in \{1, \dots, n\}$ k_i predstavlja arnost, a f_i naziv funkcije. Atomarna selekciona formula je izraz oblika:
  - $A \theta B$, pri čemu je $A, B \in U$ i $\theta \in R$
  - $A \theta c$ ili $c \theta A$, pri čemu je $A \in U$, $c \in \text{dom}(A)$ i $\theta \in R$
  - $f_i(x_1, \dots, x_{k_i}), (\forall j \in \{1, \dots, k_i\})(x_j \in U \vee x_j \in \text{Dom}), \text{Dom} = U \text{dom}(A)$

Selekciona formula

- Dati su U , dom i skup logičkih operacija $\{\neg, \wedge, \vee\}$.
  - Svaka atomarna selekciona je selekciona formula.
  - Ako su F i G selekcione formule, onda su selekcione formule izrazi $(\neg F)$, $(F \wedge G)$, $(F \vee G)$.
  - Selekciona formula je svaki izraz dobijen primenom prethodna dva pravila konačno mnogo puta

Interpretacija selekcionne formule

- Interpretacija (izračunavanje vrednosti) selekcionne formule se vrši s obzirom na neku torku
- Interpretacija selekcionne formule je logička funkcija (vrednost selekcionne formule u bilo kojoj interpretaciji može biti *tačno* ili *netačno*)

Selekcija

- Data je relacija $r(R)$, $R \subseteq U$. Selekcija relacije r po selekcionoj formuli F je unarna operacija: $\sigma_F: \text{SAT}(R) \rightarrow \text{SAT}(R)$, definisana na sledeći način:

$$\square \sigma_F(r(R)) = \{t \in r \mid F(t) = T\}$$

Projekcija

- Data je relacija $r(R)$, $R \subseteq U$ i skup obeležja $X \subseteq R$. Projekcija relacije r je unarni operator $\pi_X: \text{SAT}(R) \rightarrow \text{SAT}(X)$, definisan na sledeći način:
  - $\pi_X(r(R)) = \{t \in \text{Tuple}(X) \mid (\exists t' \in r)(t = t'[X])\}$

- Neka je $\text{ATTR}(F)$ skup obeležja koja se pojavljuju u selekcionoj formule F . Za proizvoljnu relaciju $r(R)$ i bilo koji $X \subseteq R$ važi implikacija:

- $\text{ATTR}(F) \subseteq X \Rightarrow \sigma_F(\pi_X(r(R))) = \pi_X(\sigma_F(r(R)))$

Prirodni spoj

- Date su relacije $r(R)$ i $s(S)$, pri čemu je $R, S \subseteq U$. Prirodni spoj relacija r i s je funkcija $\triangleright\triangleleft: \text{SAT}(R) \times \text{SAT}(S) \rightarrow \text{SAT}(RS)$, definisana na sledeći način:
  - $r(R) \triangleright\triangleleft s(S) = \{t \in \text{Tuple}(RS) \mid t[R] \in r \wedge t[S] \in s\}$

- Date su relacije $r(R)$ i $s(S)$, pri čemu je $R, S \subseteq U$. Važi:
  - $(\forall t_r \in r)(\forall t_s \in s)(t_r[R \cap S] = t_s[R \cap S] \Leftrightarrow t_r t_s \in r \triangleright \triangleleft s)$, pri čemu je $t_r t_s$ označen spoj torke t_r sa torkom t_s , takav da je $t_r t_s[R] = t_r$ i $t_r t_s[S] = t_s$

- Date su relacije $r(R)$ i $s(S)$, pri čemu je $R, S \subseteq U$ i selekciona formula F . Važi implikacija:

$$\square \text{ATTR}(F) \subseteq U \Rightarrow \sigma_F (r \triangleright \triangleleft s) = \sigma_F(r) \triangleright \triangleleft s$$

Dekartov proizvod

- Date su relacije $r(R)$ i $s(S)$, pri čemu je $R, S \subseteq U$ i $R \cap S = \emptyset$. Dekartov proizvod relacija r i s je funkcija $x: \text{SAT}(R) \times \text{SAT}(S) \rightarrow \text{SAT}(RS)$, definisana na sledeći način:
  - $r(R) \times s(S) = \{t \in \text{Tuple}(RS) \mid t[R] \in r \wedge t[S] \in s\}$

Teta spajanje

- Date su relacije $r(R)$ i $s(S)$, pri čemu je $R, S \subseteq U$ i $R \cap S = \emptyset$. Teta spajanje relacija r i s po selekcionoj formuli F je funkcija $[F]: \text{SAT}(R) \times \text{SAT}(S) \rightarrow \text{SAT}(RS)$, definisana na sledeći način:
  - $r(R) [F] s(S) = \sigma_F(r \times s)$
- Ekvi spajanje: selekciona formula ima oblik $F: A_1 = B_1 \wedge \dots \wedge A_n = B_n$, pri čemu je $(\forall i \in \{1, \dots, n\})(A_i \in R \wedge B_i \in S)$

Količnik (deljenje)

- Date su relacije $r(R)$ i $s(S)$, pri čemu je $R \subseteq U$ i $S \subseteq R$. Količnik (deljenje) relacija r i s je funkcija $\div : \text{SAT}(R) \times \text{SAT}(S) \rightarrow \text{SAT}(R \setminus S)$, definisana na sledeći način:

$$\square r(R) \div s(S) = \{t \in \text{Tuple}(R \setminus S) \mid (\forall t_s \in S)(\exists t_r \in r)(t_r[R \setminus S] = t \wedge t_r[S] = t_s)\}$$

Relaciona algebra

- Relaciona algebra je struktura

$$A = (U, D_s, \text{dom}, S, \text{rbp}, \Omega, O)$$

- U – univerzalni skup obeležja
- D_s – skup domena
- $\text{dom}: U \rightarrow D_s$ - domenska funkcija
- $S=(S, I)$ – šema relacione baze podataka
- rbp – relaciona baza podataka nad S
- Ω - skup relacionih operatora, logičkih funkcija i logičkih operatora
- $O=\{U, \cap, -, \delta, \sigma_F, \pi, \triangleright \triangleleft, \times, [F], \div\}$

Relacioni račun

- Drugi teoretski model upitnog jezika relacionih baza podataka
- Definisan je na principima predikatskog računa
- Prednosti u odnosu na relacionu algebru:
  - višeg nivoa deklarativnosti
  - poseduje mehanizme za eksplicitno definisanje tipa i konteksta promenljive

Osobine

- Naglašena deklarativnost: formule relacionog računa su predikatskog tipa
- Tip i kontekst promenljive relacionog računa se definišu u odnosu na univerzalni skup obeležja U , saglasno upotrebi univerzalnog i egzistencijalnog kvantifikatora

-
- Dve vrste relacionog računa:
    - relacioni račun nad torkama (promenljiva formule reprezentuje torku definisanu nad skupom obeležja X , $X \subseteq U$)
    - relacioni račun nad domenima (promenljiva formule predstavlja vrednost obeležja iz univerzalnog skupa U)
  - Principi formiranja formula su isti